

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK  
Tanulmánykötet



# TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola  
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának  
tanulmánykötete

Szerkesztette:  
*Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc*



II. RF KMF – „RIK-U” Kft.  
Beregszász–Ungvár  
2021

**ETO 300(=945.11)(477.87)**

**T 32**

Tanulmánykötetünk első fejezetében a 19. századi nemzetiségi kérdés és törvényhozás változó tartalmának magyarországi összefüggéseivel foglalkozik. Az itt található írások olyan kérdéseket vizsgálnak, mint az 1860-as években kidolgozott nemzetiségi törvényjavaslatok és nemzetkonceptciók, az 1868-as nemzetiségi törvény és a multietnikus állam dilemmái, valamint az északkelet-magyarországi ruszin mozgalom kiegyezés előtti és utáni helyzete. A kiadvány többi fejezetében kárpátaljai tematikájú, történelmi és társadalomtudományi jellegű tanulmányok kerülnek közlésre. Kötetünket mindazoknak ajánljuk, akik betekintést kívánnak nyerni a Kárpát-medence, különösképpen a mai értelemben vett Kárpátalja új- és jelenkori történetébe, nemzetiségi, felekezeti, társadalom- és oktatáspolitikai viszonyaiba, valamint politikai és gazdasági helyzetébe.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa*  
(2020.12.03., 8. számú jegyzőkönyv)

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontja, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke, valamint Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztette: *Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc*  
(II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont,  
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Lektorálta:

*Dr. habil. Barta Róbert* (intézetigazgató, egyetemi docens, Debreceni Egyetem BTK, Történelmi Intézet)

*Dr. Brenzovics László* (docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,  
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

*Prof. Dr. Erdődy Gábor* (az MTA doktora, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem)

*Dr. Fodor Gyula* (rektorhelyettes, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,  
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

*Kutassy Ilona* (igazgatóhelyettes, Kárpátaljai Területi Állami Levéltár)

*Prof. Dr. Mándrik Iván* (professzor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,  
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

*Dr. Molnár József* (tanszékvezető, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,  
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

*Dr. Orosz Ildikó* (elnök, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,  
Pedagógia és Pszichológia Tanszék)

Korrektúra: *Hnatik-Riskó Márta*

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Vezsdel László*

Borítóterv: *Vezsdel László*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek:

*Orosz Ildikó* (elnök, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

*Csernicskó István* (rektor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

*Dobos Sándor* (részlegvezető, Kiadói Részleg, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A tanulmányok tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

*A kiadvány megjelenését támogatta az MTA Domus Kuratóriuma.*

**Kiadó:** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6.; e-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36.; e-mail: print@rik.com.ua)

**Nyomdai munkálatok:** Kálvin Nyomda (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 4.; e-mail: kalvin.nyomda@gmail.com)

**ISBN 978-617-7868-64-3**

© A szerzők, 2021

© A szerkesztők, 2021

© II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont 2021

## TARTALOM

|   |     |
|---|-----|
| ELŐSZÓ .....  | 7   |
| <i>Nemzetiségi kérdés és törvényhozás a 19. századi Magyarországon.....</i>   | 9   |
| <b>Deák Ágnes:</b> NEMZETISÉGI TÖRVÉNYJAVASLAT-VÁLTOZATOK MAGYARORSZÁGON, 1861–1868.....  | 11  |
| <b>Gyáni Gábor:</b> AZ 1868-AS NEMZETISÉGI TÖRVÉNY ÉS A MULTIETNIKUS ÁLLAM PROBLÉMÁJA.....  | 29  |
| <b>Lajtai L. László:</b> A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY VITÁJA A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSSEN ÉS A NEMZETKONCEPCIÓK ÖSSZECsapása ..... | 39  |
| <b>Molnár Ferenc:</b> FEJEZETEK AZ ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI RUSZINOK NEOABSZOLUTIZMUS KORI TÖRTÉNETÉBŐL.....                                  | 63  |
| <b>Fedinec Csilla:</b> RUSZIN ÖNMEGHATÁROZÁSI KÍSÉRLETEK AZ 1860-AS ÉVEKBEN .....   | 77  |
| <b>Molnár Ferenc:</b> PANKOVICS ISTVÁN MUNKÁCSI PÜSPÖK ÉS A RUSZIN MOZGALOM .....   | 93  |
| <i>Történelmi tanulmányok.....</i>  | 109 |
| <b>Dancs György:</b> AZ ELSŐ KOLERAJÁRVÁNY ELLENI VÉDEKEZÉS SZEREPLŐI MAGYARORSZÁGON.....   | 111 |
| <b>Csatáry György:</b> A BRASCSAJKÓ-LEVÉLTÁR IRATAI (1919–1952) .....   | 135 |
| <b>Szamborovszkyné Nagy Ibolya:</b> A BEREKSZÁSZI REFORMÁTUS GYŰLEKEZET TEMPLOMÁNAK TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL 1931-IG.....                      | 183 |
| <b>Molnár D. Erzsébet:</b> A SZOVJET MEGSZÁLLÁS KEZDETEI KÁRPÁTALJÁN 1944 OKTÓBERÉBEN.....  | 203 |
| <b>Váradai Natália:</b> MINDENNAPOK ÉS HATÁR MENTI KAPCSOLATOK KÁRPÁTALJÁN A HRUSCSOV-ÉRÁBAN.....   | 215 |

|  |     |
|--|-----|
| <i>Kárpátalja. Közigazgatás, mobilitás, politika</i> .....   | 237 |
| <b>Molnár D. István:</b> KÁRPÁTALJA LAKOSSÁGÁNAK TERÜLETI ELOSZLÁSA AZ ÚJONNAN KIALAKÍTOTT KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER TÜKRÉBEN .....   | 239 |
| <b>Pallay Katalin:</b> HAZATÉRNI VAGY OTTMARADNI? A KÁRPÁTALJAI MOBILIS HALLGATÓK LETELEPEDÉSÉRE HATÓ TÉNYEZŐK VIZSGÁLATA.....   | 255 |
| <b>Darcsi Karolina – Orosz Ildikó – Molnár D. István:</b> A „KMKSZ” – UMP SZEREPLÉSE A 2020-AS UKRAJNAI HELYHATÓSÁGI VÁLASZTÁSOKON .....                                       | 275 |
| <b>Orosz Ildikó – Pataki Gábor – Molnár D. István:</b> BEREGSZÁSZ ÉS TÉRSÉGÉNEK FEJLESZTÉSI TERVE .....  | 289 |
| <br>   |     |
| <i>Recenziók</i> .....   | 317 |
| <b>Molnár Ferenc:</b> A RÁKÓCZI-KOR KÁRPÁTALJAI NÉZŐPONTBÓL. CSATÁRY GYÖRGY: A RÁKÓCZI-KOR EMLÉKHELYEI KÁRPÁTALJÁN.....  | 319 |
| <b>Csatáry György:</b> RECENZÍÓ AZ „ÖRZENI KINCSES TEMETŐKET.” A BEREGSZÁSZI KÖZTEMETŐ EGYKORI RÓMAI KATOLIKUS SÍRKERTJE CÍMŰ KIADVÁNYRÓL .....                                | 323 |
| <b>Csernicskó István:</b> MIT MUTAT A MÉRLEG? OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN: A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN .....     | 327 |
| <b>Szilágyi Lajos:</b> RECENZÍÓ OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN C. MONOGRÁFIÁJÁRÓL ..... | 331 |
| <b>Császár István:</b> RECENZÍÓ A MENEKÜLTEK, MIGRÁNSOK, ÚJ HAZÁT KERESŐK CÍMŰ KÖTETRŐL .....  | 335 |
| <b>Asztalos Annamária:</b> RECENZÍÓ A VOLT EGYSZER EGY MONARCHIA. VÁROS ÉS VIDÉK C. KIADVÁNYRÓL.....   | 343 |

## Beregszász és térségének fejlesztési terve<sup>1</sup>

Kárpátalján Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros megyék évszázadokon át kialakult regionális kötődése érvényesül, amit a szovjet-ukrán rendszer közigazgatási átszervezése tovább bontott járásokra, így a korábban Bereg megyéhez tartozó magyar falvak egy része a Munkácsi járáshoz került. Beregszász város, amely Bereg vármegye központja volt, a mai napig egy 30–50 km-es sugarú körben elhelyezkedő, főleg magyar többségű falvak központja. Éppen ezért Beregszászra nem úgy kell tekintenünk, mint egy 25–30 ezres városkára, hanem a vonzáskörzetével együtt működő és a vonzáskörzetével együtt működőképes 80–90 ezres lélekszámú településre. Fordítva is igaz: a vonzáskörzethez tartozó települések egyike sem tudja és tudta a múltban fenntartani magát a város nélkül. Ennek oka a földhiány és a falvak gazdasági fejletlensége volt.

Napjainkban az ukrán jogszabályok engedélyezik a települési társulásokat, így akár közigazgatásilag is egy irányítás alá lehetne vonni hivatalosan a magyar falvakat, azonban a 2020-as év őszi önkormányzati választásaira ez az egyesülés nem történt meg, hanem az alábbi tervezett térség hat kistérséggé funkcionál az elkövetkezendő időben. Ettől eltekintve, gazdaságilag és városfejlesztés szempontjából mindenképpen úgy kellene kezelni Beregszászt, mint a beregszászi és a vonzáskörzetéhez tartozó többi kistérség, valamint az új Beregszászi járás központját, mivel ez a kiindulópont a kohéziós folyamatot is segíthetné.

A városfejlesztési terveknel ezért erre az emelt lélekszámú lakosságra és munkaerőpiacra kell gondolni. Beregszászra egy olyan városként kell tekinteni, ahol kialakulhatna egy magyar többségű központ, és a várost sem veszítenénk el a magyarság szempontjából, amennyiben a magyarok számára vonzóvá és magyarul is élhetővé válna.

Jó fejlesztési tervvel a város vonzáskörzetébe lehetne integrálni több korábbi nagyszőlősi járási települést, melyek ezzel megerősödhetnének identitásukban, amit folyamatosan elveszítenek annak hatására, hogy a

---

\* Elnök, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; docens, Pedagógia és Pszichológia Tanszék

\*\* Adjunktus, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Számvitel és Auditálás Tanszék

\*\*\* Tanár, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi és Turizmus Tanszék; kutató, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont

<sup>1</sup> A kézirat 2017. június 6-án készült, kiadás előtt átszerkesztve 2021. január 9-én.

környező települések már elukránosodtak, és így bármilyen települési integrációban nem juthatnának vezető vagy befolyásoló szerephez. A gazdasági/kulturális kötődés viszont a magyar identitást és többségi kötődést eredményezhetné, és egy életképes környezetet hozhatna létre. A város vonzáskörzetéhez az alábbi, főleg magyar települések tartoznak:

**1. táblázat. A Beregszász vonzáskörzetéhez tartozó települések lakosság száma, nemzetiség szerinti összetétele a 2001-es népszámlálás adatai alapján**

| Közigazgatási egység | Település típusa | A település magyar neve | Állandó lakosság száma, 2001 | Ukránok | Magyarok | Oroszok | Románok | Cigányok | Egyéb |
|----------------------|------------------|-------------------------|------------------------------|---------|----------|---------|---------|----------|-------|
| Beregszász v.        | város            | Beregszász              | 26050                        | 9838    | 12779    | 1435    | 16      | 1695     | 287   |
| Beregszász v.        | falú             | Tasnád                  | 504                          | 495     | 6        | 0       | 0       | 0        | 3     |
| Beregszászi j.       | falú             | Vári                    | 3147                         | 30      | 2552     | 5       | 0       | 560      | 0     |
| Beregszászi j.       | falú             | Gát                     | 3122                         | 180     | 2561     | 4       | 0       | 356      | 21    |
| Beregszászi j.       | nagyközs.        | Bátyú                   | 3023                         | 979     | 1894     | 52      | 3       | 54       | 41    |
| Beregszászi j.       | falú             | Nagybereg               | 2540                         | 330     | 2004     | 25      | 0       | 150      | 31    |
| Beregszászi j.       | falú             | Mezőkaszony             | 2338                         | 30      | 2087     | 0       | 0       | 200      | 21    |
| Beregszászi j.       | falú             | Nagymuzsaly             | 2086                         | 175     | 1714     | 0       | 0       | 0        | 197   |
| Beregszászi j.       | falú             | Makkosjánosi            | 2030                         | 280     | 1657     | 0       | 0       | 93       | 0     |
| Beregszászi j.       | falú             | Beregdéda               | 2013                         | 300     | 1607     | 0       | 0       | 106      | 0     |
| Beregszászi j.       | falú             | Beregújfalú             | 1926                         | 273     | 1407     | 0       | 0       | 246      | 0     |
| Beregszászi j.       | falú             | Nagybégány              | 1893                         | 200     | 1657     | 0       | 0       | 0        | 36    |
| Beregszászi j.       | falú             | Bótrágy                 | 1846                         | 400     | 1304     | 0       | 0       | 100      | 42    |
| Beregszászi j.       | falú             | Zápszony                | 1799                         | 70      | 1657     | 0       | 0       | 56       | 16    |
| Beregszászi j.       | falú             | Badaló                  | 1714                         | 25      | 1682     | 0       | 0       | 0        | 7     |
| Beregszászi j.       | falú             | Nagyborzsova            | 1502                         | 32      | 1426     | 7       | 0       | 0        | 37    |
| Beregszászi j.       | falú             | Bene                    | 1409                         | 25      | 1270     | 0       | 0       | 0        | 114   |
| Beregszászi j.       | falú             | Gút (Kétegút)           | 1353                         | 50      | 1295     | 0       | 0       | 0        | 8     |
| Beregszászi j.       | falú             | Kisbégány               | 1300                         | 75      | 1003     | 5       | 0       | 217      | 0     |
| Beregszászi j.       | falú             | Beregsom                | 1091                         | 14      | 1040     | 2       | 0       | 0        | 35    |
| Beregszászi j.       | falú             | Nagybakta               | 1047                         | 650     | 326      | 50      | 0       | 0        | 21    |
| Beregszászi j.       | falú             | Mezőgecse               | 1030                         | 50      | 913      | 0       | 0       | 0        | 67    |
| Beregszászi j.       | falú             | Kisbakos                | 988                          | 480     | 496      | 0       | 0       | 0        | 12    |
| Beregszászi j.       | falú             | Rafajnaújfalú           | 974                          | 40      | 934      | 0       | 0       | 0        | 0     |



| Közigazgatási<br>egység | Település típusa | A település<br>magyar neve            | Állandó lakosság<br>száma, 2001 | Ukránok | Magyarok | Oroszok | Románok | Cigányok | Egyéb |
|-------------------------|------------------|---------------------------------------|---------------------------------|---------|----------|---------|---------|----------|-------|
| Beregszászi j.          | falu             | Csonkapapi                            | 929                             | 20      | 909      | 0       | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Tiszacsoma                            | 916                             | 105     | 807      | 0       | 0       | 0        | 4     |
| Beregszászi j.          | falu             | Kovászó                               | 899                             | 850     | 49       | 0       | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Kígyós                                | 895                             | 110     | 775      | 10      | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Sárosoroszi                           | 895                             | 40      | 852      | 0       | 0       | 0        | 3     |
| Beregszászi j.          | falu             | Alsóremete                            | 865                             | 850     | 7        | 0       | 0       | 0        | 8     |
| Beregszászi j.          | falu             | Nagybakos                             | 854                             | 560     | 284      | 0       | 0       | 0        | 10    |
| Beregszászi j.          | falu             | Balazsér                              | 816                             | 70      | 737      | 0       | 0       | 0        | 9     |
| Beregszászi j.          | falu             | Kisharangláb                          | 797                             | 165     | 632      | 0       | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Hetyen                                | 761                             | 0       | 749      | 0       | 0       | 0        | 12    |
| Beregszászi j.          | falu             | Csetfalva                             | 755                             | 10      | 731      | 0       | 0       | 13       | 1     |
| Beregszászi j.          | falu             | Halábor                               | 752                             | 11      | 738      | 3       | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Asztély                               | 677                             | 50      | 590      | 0       | 0       | 0        | 37    |
| Beregszászi j.          | falu             | Macsola                               | 675                             | 100     | 545      | 0       | 0       | 0        | 30    |
| Beregszászi j.          | falu             | Badó                                  | 546                             | 540     | 4        | 0       | 0       | 0        | 2     |
| Beregszászi j.          | falu             | Danilovka                             | 493                             | 470     | 17       | 0       | 0       | 0        | 6     |
| Beregszászi j.          | falu             | Felsőremete                           | 489                             | 480     | 5        | 0       | 0       | 0        | 4     |
| Beregszászi j.          | falu             | Hunyadi                               | 325                             | 310     | 9        | 0       | 0       | 0        | 6     |
| Beregszászi j.          | falu             | Somitanya<br>(Kasztanovo)             | 262                             | 251     | 3        | 8       | 0       | 0        | 0     |
| Beregszászi j.          | falu             | Papitanya<br>(Tiszatánya,<br>Kispapi) | 210                             | 5       | 204      | 0       | 0       | 0        | 1     |
| Beregszászi j.          | falu             | Csikósgorond                          | 80                              | 58      | 22       | 0       | 0       | 0        | 0     |
| Munkácsi j.             | falu             | Dercen                                | 2793                            | 50      | 2727     | 0       | 0       | 0        | 16    |
| Munkácsi j.             | falu             | Izсныéte                              | 2243                            | 700     | 1435     | 0       | 0       | 80       | 28    |
| Munkácsi j.             | falu             | Barkaszó                              | 2236                            | 270     | 1452     | 0       | 0       | 480      | 34    |
| Munkácsi j.             | falu             | Szernye                               | 1979                            | 24      | 1690     | 0       | 0       | 265      | 0     |
| Munkácsi j.             | falu             | Makarja                               | 1753                            | 1740    | 6        | 0       | 0       | 0        | 7     |
| Munkácsi j.             | falu             | Fornos                                | 1455                            | 15      | 1412     | 4       | 0       | 0        | 24    |
| Munkácsi j.             | falu             | Alsókerepec                           | 927                             | 840     | 79       | 0       | 0       | 0        | 8     |
| Nagyszőlősi j.          | nagyközs.        | Tiszaújlak                            | 3422                            | 500     | 2772     | 41      | 0       | 0        | 109   |



*Beregszász fejlesztési tervének tervezésénél erre (1. ábra) a tágabb környezetre kell fókuszálni, ilyen lélekszámra kell tervezni a képzési, kulturális és munkaerőpiaci beruházásokat, az orvosi és szociális ellátórendszert. Ezt a térséget kellene bekapcsolni az európai határ menti gazdasági együttműködésbe. Ennek egyik alapja:*

- *az M3-as autópálya kiépítése,*
- *a meglévő határátkelők (Mezőkaszony–Barabás, Harangláb–Lónya) 24-órás üzemeltetése,*
- *új határátkelők nyitása azokon a helyeken, ahol régen is voltak műutak (pl. Szalókáról Lónya, Szentmárton vagy Eperjeske irányába, Váriból vagy Badalóból Tarpa irányába stb.)*

Az, hogy a volt Bereg vármegyéből a magyar falvakat levágták, és az Ungvári, Munkácsi járáshoz csatolták, gyengítette a város/járás pozícióját. A politikailag jól átgondolt közigazgatási átszabás a lecsatolt települések lakosságát olyan kisebbségi helyzetbe sodorta, melynek eredményeként azt egyenesen szórványként kezelték. A szétszabdálás nagy hatással volt a különböző települések közötti korábbi együttműködésre, kapcsolattartásra, azért is, mert a falvakat közlekedésileg az új centrumokkal kötötték össze. Még az úthálózat elemei is más-más járáshoz kerültek, így a járássok szélére került települések fokozatosan periférikus zsákfalvakká váltak. Az utak leromlása még a járássokon belül is létrehozott ilyen zsákfalvakat, elvágott egymástól korábban szerves egységben élő településeket (pl. Gút és a szomszédos Kisbégány).

Nagydobronyból, amely századokon át többnyire Bereg vármegyéhez tartozott, tömegközlekedési eszközökkel közvetlenül Beregszászba eljutni csupán egy magánvállalkozó által indított buszjáratral lehet. A 80-as években még volt Csap–Nagydobrony–Bátyú–Mezőkaszony–Beregszász és Csap–Nagydobrony–Csongor–Barkaszó–Zápszony–Beregszász útvonalon közlekedő autóbusszjárat. Mára ez megszűnt a települések közötti járhatatlan úthálózat miatt, melynek felújítása járási vagy önkormányzati feladat lenne, de az ukrán gazdasági helyzet miatt a belátható jövőben nekik önerőből nem lesz erre anyagi forrásuk.

A kapcsolattartás nehézsége kihatással van az élet minden területére: a művelődésre, az egészségügyre, az oktatásra, azon belül az iskolaválasztásra, és így a kapcsolati hálókra, a gazdaságra (mert a munkalehetőségek szempontjából a közlekedés meghatározó), a kereskedelemre, a kultúrára, a szórakozásra (mert így azt választják, ami elérhető). Ezért a magyar élet szempontjából kulcsfontosságú, hogy mindegyik magyar falu járható

műúttal össze legyen kötve a legközelebbi szomszédos magyar településsel. Ez beindíthatná a gazdaságot, kitágulna a város munkaerőpiaca, a kereskedelem felvevőpiaca, mindez generáló hatással lenne a szolgáltatásokra. Több fuvarozási vállalatot lehetne alapítani, melyek menetrend szerinti járatokat indíthatnának a falvak között Beregszász irányába. Ez segítené a kistermelőket, hogy a megtermelt áru eljusson a beregszászi piacra, ami a városba új pezsgést hozhatna. A fiatalok orientációja is ebbe az irányba módosulhatna, mert elérhetővé válna a magyar képzési és szórakozási kínálat. Az úthálózat építése új munkalehetőséget biztosíthatna, akár új vállalat/vállalatok megjelenését is, főleg aszfaltgyárét és útkarbantartókéét. Az úthálózat javítása szempontjából a kis településekre kellene fókuszt szelni. Először azokat az utakat kell megjavítani, melyekre már van engedély, és kátyúzással javíthatók. Itt lehetne alkalmazni, vagyis kiterjeszteni a nagydobronyi modellt, ahol a helyiek önjerejét bevonva magyarországi alapítványi támogatással jutnak aszfalthoz, viszont ukrainai vállalat, itteni munkaerő végzi a szakképzettséget igénylő feladatot. Ebbe akár becsatlakozhatnának a határ magyar oldalán működő cégek is. Ezzel párhuzamosan szorgalmazni kell, hogy a szállítási vállalatok indítsanak be menetrend szerinti buszjáratokat. Párhuzamosan kezdeményezni kell a helyi önkormányzatokon keresztül a többi út tervezését és alkalmas időben történő felújítását, akár határon átnyúló projektként magyarországi vállalatok bevonásával. A kárpátaljai magyar falvakat összekötő teljes úthálózat hossza mintegy 343,8 km (2. táblázat).

**2. táblázat. A Beregszászi körzethez tartozó és szinte használhatatlan, javításra szoruló útvonalak hossza**

| Település       | Település   | Útszakasz hossza, km | Útvonal hossza, km |
|-----------------|-------------|----------------------|--------------------|
| Gát             | Dercen      | 7,8                  |                    |
| Dercen          | Fornos      | 5,6                  |                    |
| Fornos          | Bárdháza    | 4,1                  |                    |
| Bárdháza        | Makarja     | 3,1                  |                    |
| Makarja         | Beregújfalu | 6,8                  |                    |
| Beregújfalu     | Nagybereg   | 7,9                  |                    |
| Nagybereg       | Kígyós      | 5,6                  |                    |
| Kígyós          | Beregszász  | 6,7                  |                    |
| <b>Összesen</b> |             |                      | <b>47,6</b>        |
| Makkosjánosi    | Nagybégány  | 5,6                  |                    |

| Település       | Település     | Útszakasz hossza, km | Útvonal hossza, km |
|-----------------|---------------|----------------------|--------------------|
| Nagybégány      | Kisbégány     | 4                    |                    |
| Kisbégány       | Gút           | 5,4                  |                    |
| Gút             | Beregszász    | 6,5                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>21,5</b>        |
| Beregszász      | Mezőkaszony   | 21,8                 |                    |
| Mezőkaszony     | Csonkapapi    | 3,1                  |                    |
| Csonkapapi      | Hetyen        | 3,8                  |                    |
| Hetyen          | Harangláb     | 5,2                  |                    |
| Harangláb       | Beregsom      | 7                    |                    |
| Beregsom        | Beregszász    | 23,4                 |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>64,3</b>        |
| Harangláb       | Bótrágy       | 4,5                  |                    |
| Bótrágy         | Beregsom      | 5,3                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>9,8</b>         |
| Szalóka         | Bakos         | 9,1                  |                    |
| Bakos           | Bótrágy       | 7,1                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>16,2</b>        |
| Csongor         | Barkaszó      | 5,6                  |                    |
| Barkaszó        | Gút           | 10,9                 |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>16,5</b>        |
| Csongor         | Szernye       | 5                    |                    |
| Szernye         | Bátyú         | 5,8                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>10,8</b>        |
| Barkaszó        | Szernye       | 3,7                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>3,7</b>         |
| Barkaszó        | Rafajnaújfalu | 6,5                  |                    |
| Rafajnaújfalu   | Zápszony      | 7,3                  |                    |
| <b>Összesen</b> |               |                      | <b>13,8</b>        |
| Beregszász      | Macsola       | 4,8                  |                    |
| Macsola         | Csoma         | 2,7                  |                    |
| Csoma           | Gecse         | 2,8                  |                    |
| Gecse           | Badaló        | 5,8                  |                    |
| Badaló          | Halábor       | 3,8                  |                    |

| Település           | Település      | Útszakasz hossza, km | Útvonal hossza, km |
|---------------------|----------------|----------------------|--------------------|
| Halábor             | Mezővári       | 4                    |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>23,9</b>        |
| Beregszász          | Gecse          | 9,1                  |                    |
| Gecse               | Csoma          | 2,8                  |                    |
| Csoma               | Beregszász     | 7,5                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>19,4</b>        |
| Mezővári            | Nagyborzsova   | 3,8                  |                    |
| Nagyborzsova        | Nagymuzsaly    | 4                    |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>7,8</b>         |
| Mezővári            | Csetfalva      | 7,9                  |                    |
| Bene                | Sárosoroszi    | 6,4                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>14,3</b>        |
| Sárosoroszi         | Puskino        | 4,2                  |                    |
| Puskino             | Salánk         | 7,3                  |                    |
| Salánk              | Feketepatak    | 6                    |                    |
| Feketepatak         | Verbóc         | 2,5                  |                    |
| Verbóc              | Tiszakeresztúr | 7,8                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>27,8</b>        |
| Verbóc              | Mátyfalva      | 5,4                  |                    |
| Mátyfalva           | Tiszaújhely    | 2,6                  |                    |
| Tiszaújhely         | Tiszaújlak     | 3,7                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>11,7</b>        |
| Karácsfalva         | Tiszaújhely    | 3,1                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>3,1</b>         |
| Karácsfalva         | Tiszakeresztúr | 2,6                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>2,6</b>         |
| Izsnyéte            | Gát            | 7,6                  |                    |
| Izsnyéte            | Dercen         | 9                    |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>16,6</b>        |
| Bátyú               | Nagydobrony    | 8,9                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>8,9</b>         |
| Beregsom            | Zápszony       | 3,5                  |                    |
| <b>Összesen</b>     |                |                      | <b>3,5</b>         |
| <b>Mindösszesen</b> |                |                      | <b>343,8</b>       |

*Forrás: Saját számítás, Google Maps alapján*

## Gazdasági és társadalmi környezet

Kárpátalja földrajzi elhelyezkedése, természeti adottságai, sokszínű kultúrája kedvezően befolyásolja a térség idegenforgalmi, mezőgazdasági és ipari fejlődését (ezt fogalmazta meg az Egán Ede fejlesztési koncepció is, Egán Ede-terv, 2014). A turizmus Kárpátalja egyik legfontosabb gazdasági húzóágazata a szakemberek szerint (Berghauer–Sass, 2019). Ahhoz viszont, hogy fellendüljön, fejleszteni kell a gazdaság minden ágazatát. Az ország belpolitikai állapota, a háború elhúzódása gyökereiben változtatta meg Kárpátalja gazdasági és társadalmi helyzetét. Több külföldi vállalkozó cégével együtt kivonult a megyéből, így kevesebb a munkahely, kevesebb adó folyik be a helyi állampénztárba. A nehéz gazdasági helyzet és a folyamatos behívások miatt a lakosság jelentős része külföldre kényszerül dolgozni, majd idővel gyakran családját is kitelepíti. A nyelvtörvény körüli újra meg újra felmerülő kérdések, az adótörvény aránytalanságai, a vállalkozások ellehetetlenítése szintén rontja a gazdasági és társadalmi környezetet.

Jelentős potenciál van a faipari ágazatban Kárpátalján (Fedinec–Vehes, 2010). Bár nyersanyagforrás főként a hegyvidéki területen van, viszont a feldolgozás és a nemzetközi kereskedelemben való bekapcsolódás tekintetében a határ menti térség számára is vállalkozási lehetőséget jelent, mely üzleti tevékenységhez elengedhetetlen, hogy megfelelő szakértelemmel felruházott faipari szakemberek képzése valósuljon meg az elkövetkezendő években. Vidékünk könnyűipara túlnyomórészt a helyi nyersanyagok (állati bőrök és prémek, gyapjú), illetve a behozott textilalapanyagok bázisán fejlődik. Legfontosabb alágazata a ruhaipar, amelynek egyik központja Beregszász. Utóbbi város hagyományos ruhaipara az elmúlt mintegy húsz évben jelentős olasz befektetéssel újult meg.

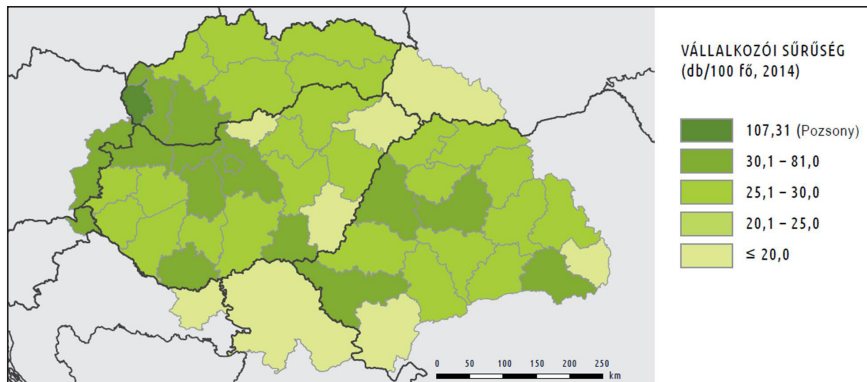
Kárpátalja iparának meghatározó ágazata az élelmiszeripar is, amely főként helyi nyersanyagokat dolgoz fel. Legfontosabb alágazatai a boripar, az ásványvíz- és üdítőital-palackozás, a zöldség- és gyümölcskonzervipar, a tej-, a hús- és a malomipar (Fodor, 2006). Sajnos, ezen ágazatok jelenlegi alacsony hozzáadott értékük miatt nem biztosítanak megfelelő jövedelmet a vállalkozások számára és a helyi költségvetésbe sem generálnak elegendő adóbevételt. Jellemző, hogy a magyarsághoz köthető vállalkozások főleg az alacsony feldolgozottsági szintű primőr élelmiszer-alapanyagokat állítják elő és értékesítik a helyi piacokon.



## Vállalkozói helyzetértékelés

Kárpát-medencei összehasonlításban látható, hogy a régióban (hét ország összehasonlításában) Kárpátalján a legalacsonyabb a 100 főre jutó vállalkozói sűrűség.

2. ábra. Vállalkozói sűrűség a Kárpát-medencében



Forrás: Hétfi Kutatóintézet, 2017

A 2016 nyarán végzett felmérés főleg a 18–40 év közötti fiatal vállalkozókat vizsgálta, esetünkben Kárpátalja magyarlakta térségében (Viskától Ungvárig, koncentrálnva a zömében magyarlakta beregszászi térségre). A megkérdezett vállalkozók döntően a 2000-es évek elején indították cégeiket, illetve volt egy réteg, amely a világgazdasági válságot követően, 2012–13 környékén kezdte vállalkozásait (Hétfi Kutatóintézet, 2016).

Ma egy fiatal magyar vállalkozó Kárpátalján nagy valószínűséggel 30 km-re él a határtól, betöltötte a 25. életévét, s leköveti a teljes népesség iparági megoszlását, azaz a tevékenysége zömében az agráriumhoz kapcsolódik. A könnyűipar, a szolgáltatások, a turisztikai vállalkozások főleg Beregszász városához köthetők, viszont a magyarok kétharmada aprófalvas településeken él, ami pedig főként a mezőgazdaság felé predestinálja a vállalkozói irányultságot. Turisztikai területen 40 év alatti fiatal vállalkozók alacsony arányban vannak, s a meglévők nagy része is főleg a családi gazdaságot, borászatot, turisztikai objektumot, vendéglátó egységet üzemelteti és viszi tovább.

A kárpátaljai fiatal magyar vállalkozók általában mikro- vagy kisvállalkozásokat alapítottak. A vállalkozások jelentősebb kihívásai a minőségi emberi erőforrás elvándorlása és így a munkaerőhiány, a tőkeszegénység és



a politikai, társadalmi és gazdasági bizonytalanság. Az állammal szemben kettős vélekedés rajzolódott ki az interjúzás során. Egyik vállalkozónak sem volt problémája a helyi önkormányzattal olyan értelemben, hogy az hátráltatta volna tevékenységét (főleg nem etnikai alapon), a legtöbben az adózásra és a hivatali rendszerre sem panaszkodtak, úgy vélték, hogy akár más országokkal összehasonlítva is viszonylag megfizethető az adóteher.

A 2016-os felmérés időszakában a vállalkozók inkább előnynek minősítették azt, hogy magyarok, abban az esetben, ha bírják az államnyelvet is. Hátrányos nemzetiségi alapú megkülönböztetést nem tapasztaltak az üzleti életben, viszont a több nyelv több lehetőséget is ad a számukra (Hétfa Kutatóintézet, 2016).

Kárpátalja gazdaságfejlesztési koncepciójának, az Egán Ede-tervnek egyik kitörési ágazata a vállalkozói szféra termelékenységének javítása, melyben leginkább a könnyűipar fejlesztése jelenik meg (Egán Ede-terv, 2014). A térségre történelmileg igaz az a megállapítás, hogy a nehézipar távol volt, s így van ez ma is, ezért főleg az élelmiszer-feldolgozás, a textilipar, a kézműipar területén van kibontakozási lehetőség. Számos üzemképes konzervgyár van Beregszász környékén, amely befektetőkre vár. Ezt a potenciált kiegészíthetné, ha a Beregszász melletti Dédánál (ahol a tervek szerint az M3-as autópálya átjönne Kárpátaljára) sikerülne egy ipari parkot kiépíteni, ahol magyarországi cégek jelenhetnének meg. Összekapcsolva mindezt a mezőgazdasági adottságokkal, az ország jelentős felvevőpiacával elmondható, hogy amennyiben növekszik a tőkeellátottság, valamint erősödik a szakképzés, jelentősebb és mérhetőbb gazdasági fejlődést indukálhat az ágazat.

### **Turisztikai helyzetértékelés**

A Szovjetunió széthullását követően közel egy évtizedig mély válságba zuhant a régió idegenforgalma, összeomlott a kereslet és a kínálat, a turisztikai infrastruktúra rendszere leépült. Az ezredfordulót követően lassú fejlődés indult meg, melynek pozitív eredményeit Kárpátalján és a helyi magyarság életterét képező járások területén is érzékelni lehetett. A turizmus fejlődési kereteit képező sajátos ukrán környezet tényezői ma is jelentős hatást gyakorolnak az idegenforgalomra: ilyen a kedvezőtlen gazdasági és befektetői környezet, a fejletlen turizmuspolitika és jogi háttér, a használhatatlan hivatalos statisztika vagy a turisztikai fejlesztésekre jellemző spontaneitás.

Kárpátalja turisztikai adottságait megyei, országos szinten pozitívan ítélik meg, ugyanakkor tényként kezelhetjük, hogy kedvező természeti és társadalmi adottságainak jelentős része csak potenciálisan létezik.

A legfontosabb turisztikai termékként megyei szinten az egészségutazást, a síturizmust, a falusi turizmust, a bakancsos turizmust jelölhetjük meg, de jól fejleszthető a rendezvényturizmus, a kulturális, az öko- és az örökségturizmus is (Berghauer, 2012).

A vidék legfontosabb turisztikai terméke az egészségutazás (évi 1 millió vendégéjszaka), ugyanakkor a kárpátaljai magyarok által lakott területek kedvező balneológiai adottságaik ellenére is csak csekély szerepet töltenek be ebben (a Beregszászi járás részesedése csupán 4–5%).

A szálláslehetőségekről általában elmondható, hogy csekély a jó minőségű (többcsillagos) szolgáltatást nyújtó intézmények száma, és kevés információ áll rendelkezésre a nem kereskedelmi minőségű szálláshelyekről (kollégiumok, hostelök, egyházi, falusi szálláshelyek). Kollégiumi szálláslehetőséget általában csak a nagyobb településeken található felsőoktatási intézmények, líceumok biztosítanak. Az olcsó szálláshelynek minősülő hostelök (ágy bérlete) jellemzően a jelentősebb gyógyüdülők, fürdők környezetében találhatók. Kárpátalja magyarlakta települései becslések szerint 200 falusi vendégházzal várják a vidékre látogató (elsősorban magyarországi) turistákat, és egyidejűleg közel 600–800 vendég elszállásolását tudják megvalósítani.

### **Turisztikai attrakciók**

Kárpátalja vonzerejének legfontosabb elemei az egyedi természeti értékek, a változatos domborzati adottságok és a kulturális sokszínűség. A magyar etnikai terület turizmusának kiemelt fontosságú szegmense az örökségturizmus, mely nagymértékben épít a tradicionális életvitelre, a magyar hagyományokra. Jelentős értéket képviselnek a vidék szakrális épületei (beregszászi római katolikus, csetfalvai református templom), a különböző rendezvények (Halászléfesztivál – Nagyborzsova, Lekváfőző Fesztivál – Mezőgécse, Kuruc Feszt, Bethlen-nap, Bercsényi-nap, Gecsei Böllerverseny, a Zászlóbontás napja, Bereg Fest – Beregszász, Képzőművészeti és Táncfesztivál – Tiszapéterfalva), melyekhez jól illeszkedik az utóbbi években fejlődésnek indult borturizmus (Bene, Kígyós). Elsősorban az ukrán turisták körében népszerűek a helyi termálfürdők (Beregszász, Mezőkaszony). A magyar etnikai sáv határterületén elhelyezkedő nagyobb városok jelentős városi turizmust bonyolítanak le fennmaradt történelmi

emlékhelyeik jóvoltából (munkácsi vár, ungvári vár). A magyar élettéren kívül eső területek látványosságai közül a magyar turisták körében „kihagyhatatlan” úti cél a Vereckei-hágó és a Tisza összefolyása (Rahó), illetve ki kell emelnünk Kárpátalja hegyvidéki területének UNESCO által is elismert értékeit (kőrösmezői és uzsoki fatemplom, Kárpáti Bioszféra Rezervátum, Ungi Nemzeti Park).

Kárpátalja határ menti térségében a legdinamikusabb ágazat napjainkban a turizmus és a hozzá kapcsolódó szolgáltató és termelési tevékenységi kör bővülése. Az ország politikai-gazdasági helyzetének stabilizálódásával ennek további kibontakozása válhatna valóra. Ezt támasztja alá az is, hogy az elmúlt években több jelentős beruházás valósult meg, valamint az, hogy bővült a magyarok térségen belül a vendéglátói szolgáltatást végzők, illetve szálláshelyet kínálóinak száma. Ezek a támogatások a mai statisztikákban még nem láthatók, viszont előre mutató hatásuk várható (Berghauer–Sass, 2019).

A fentiek értelmében véleményünk szerint új attrakciókat kellene létrehozni, hogy a város vonzóbb legyen mind a magyarországi, mind az ukrain turisták számára. Néhány ötlet, amely bővíthetné a kínálatot:

### **Perényi Kulturális Központ**

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Perényi Kulturális Központjának kialakítása a beregszászi Perényi-kastélyban<sup>2</sup>. A közelebbről Beregardóban található Perényi-kastély elhelyezkedésének sajátosságai és történelmi jelentősége, szerepe, valamint a patinás épület körül található park tökéletes helyszín egy városi/regionális jelentőségű kulturális központ kialakítására. Az ilyen jellegű központoknak a közösségépítés, közösségmegtartás, közösségápolás a legfontosabb célja. A ház élő közösségi otthonná válna a város számára.

Cél: Beregszászi multifunkcionális közösségi központ létrehozása.

A létesítménnyel kapcsolatos feladatok:

1. Multifunkcionális közösségi központ létrehozása.
2. Közösségi, gyermek- és felnőttképzési élményfunkciók egy komplexumba telepítése, a szolgáltatások minél szélesebb spektrumának biztosítása egy helyszínen.

<sup>2</sup> A fejlesztés megvalósult, 2020-ban átadásra került (<https://karpataljalap.net/2020/09/24/atadtak-beregardoi-perenyi-kulturkuriat>)

3. Területi közművelődési tanácsadó szolgáltató funkció kialakítása, a környező kistérségek kulturális-közművelődési alapszolgáltatásainak magasabb színvonalú biztosítása, például magyar népművészeti tanoda.

***A kulturális központ általános leírása (felépítése, feladatai stb.)***

*A. Az intézményben működne a Főiskola által alapított és létrehozott gyermek népművészeti iskola, a Tulipán Tanoda.*

Feladat: rendszeres néptáncoktatás, kézműves-foglalkozások, népijáték-oktatás, gyermekirodalmi foglalkozások szervezése. Hiánypótló lenne egy Manóvár gyermekmegőrző, azaz egy gyermekjátékokkal berendezett szoba, ahol óvónő felügyelete alatt gyermekfejlesztő tevékenység folyik.

*B. Játsszótér*

Feladat: hagyományos térjátékok, hinták, csúszdák kialakítása.

*C. Borospince és helyi értéktár működtetése. Magyar borok, borvidékek bemutatása, borkóstolók szervezése.*

Feladat: bemutató borospince, ahol magyar és kárpátaljai borok bemutatása, sommelier-képzés történik. A Főiskola turisztikai tanszékének gyakorlótelepe lenne.

*D. Perényi-emlékszoba működtetése.*

Feladat: A Perényi-hagyaték, tematikus dokumentumok, fotók, képek, használati tárgyak összegyűjtése és állandó kiállítás működtetése.

*E. Ifjúsági és felnőtt klubterem.*

Feladat: felnőtteknek szóló tevékenységek szervezése (könyvklub, nyugdíjasklub, történelmi és helytörténeti előadások, kórus- és zenekarpróbák, irodalmi és zenés estek, ismerkedési estek, bor- és ételkóstolók.

*F. Galéria és/vagy koncertterem.*

Feladat: Képgaléria működtetése, képzőművészeti alkotó foglalkozásokkal egybekötve, 40-50 ember befogadására alkalmas koncertterem működtetése klasszikus zenei koncertekhez, előadói estekhez.

*G. Pinceklub.*

Feladat: alternatív estek, táncházak, zenés estek, játékestek, biliárdozás, egyéb partik szervezése az erre a célra berendezett pincében.

*H. Hagyományok konyhája.*

Feladat: közös főzési lehetőségek, ízek prezentációjának megszervezése. Az udvart alkalmas helyszínné kell tenni egy-egy közösség ünnepségének megszervezésére: az udvaron pünkösdi királyválasztás, húsvéti szokásokhoz kapcsolódó kézműves programok, locsoló rituálék, adventi betlemezés, időszakos kézművesvásárok, jótékonysági akciók, gyermeknapok

szervezhetőek. A gyermekfoglalkoztató és -fejlesztő programok során havi rendszerességgel sor kerülhet logopédiai, beszédképesség-fejlesztő, személyiségfejlesztő, mentálhigiénés foglalkozásokra is.

Az épület használatát 25 évre megkapta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. A bérleti díjat levonhatja a felújítási költségből a felújítás befejezése után. A Keleti Partnerség programnak köszönhetően sikerült az épületet átfedni, majd Budapest főpolgármesterének (Tarlós István) támogatásából az ablakokat kicserélni.<sup>3</sup>

### **A Bethlen–Rákóczi-kastély felújítása és hasznosítása (Beregszász)**

A város központjában található a Bethlen Gábor fejedelem által 1629-ben építtetett kastély, amely a Rákócziaké is volt, így jelentős magyar értéket képvisel, de nagyon romos állapotban van. A kastélyban a szovjet rendszerben szakiskola működött, az épület tulajdonjoga az államé volt. A szakképzési rendszer átalakításával az épület megyei vagy városi önkormányzati tulajdonba kerülhet, és akkor itt kaphatna helyet Beregszász kulturális-turisztikai központja, a kárpátaljai magyarság múltját, kultúráját bemutató múzeum. Az épület még az állam tulajdona, most van folyamatban átadása az önkormányzatnak. Felújítása akkor kezdődhet, ha annak üzemeltetésére tendert írnak ki, és azt az üzemeltető megnyeri. Az épületet hosszú távú szerződéssel lehetne bérbe venni, mert műemlék, így a hatályos törvények szerint nem lehet eladni. Az épület felújítását és a múzeum létrehozását pályázati forrásokból lehetne fedezni, a fenntartást pedig a bevételekből.

A Bethlen–Rákóczi-kastéllyal szemben van a XIV. században épült római katolikus templom, amely régen felújításra vár. A magyar nemzet szempontjából, miután a történelmi egyházak a nyelv és a kultúra hordozói, fontos lenne a város új negyedében, a „Mikrorajon”-ban kisebb református és katolikus templomot építeni, amely közösséget szervezne maga köré, hogy az ott élő lebegő identitásúak is megtalálják helyüket a városban. A helyzetet egyelőre az ortodox egyház ismerte fel helyesen, ők már építettek is templomot. A görögkatolikus magyar közösségnek is szüksége lenne önálló templomra, mert az eltelt negyedszázadban ukrán templomot már építettek, a régi templomban pedig, ahova a magyar hívek járnak, többségében vannak az ukrán ajkúak, így a magyarok egyre inkább kiszorulnak a szellemiséget meghatározó vezetésből. Jó példa erre,

<sup>3</sup> A 2020-as évben az átadás utáni programokkal való feltöltés a pandémiás helyzet miatt elmaradt, a járványhelyzet javulását követően tervezik az üzemeltetők az épület élettel való megtöltését.

hogy a néhány éve a Kerekhegyre vezető út mentén épített Stációk feliratai már csak ukrán nyelvűek, a korábban megszokott magyar–ukrán helyett.<sup>4</sup>

**További fejlesztési tervek, melyeket fontos lenne még megvalósítani:**

- skanzen kialakítása a Beregvidéken,
- a borturizmus fejlesztése: a beregvidéki történelmi pincerendszer rekonstrukciója,
- a termálturizmus fejlesztése a városban,
- Borzsa-völgyi Kisvasút Múzeum létrehozása (a kisvasút még működőképes, de a pálya és a mozdonyok jelentős felújításra szorulnak, viszont a nagyon szép környezetnek köszönhetően ígéretes turisztikai attrakció lehetne),
- a Honfoglalási Emlékpark funkcióbővítése,
- állatpark kialakítása Beregszászban.

**A Honfoglalási Emlékpark funkcióbővítése**

Beregszász határában, a Kishegynél találta meg másfél évszázaddal ezelőtt Lehoczky Tivadar helytörténész azt a honfoglalási süvegcsúcsot, amely emblematikussá vált. Innen 5 km-re, Csomán fél évszázada honfoglalás kori temetőre bukkantak, az anyagát elszállították valamelyik szovjet vagy ukrán múzeumba. A KMKSZ kezdeményezésére a helyén emlékparkot hoztak létre, ahol bemutatóterem is épült. Az emlékparkban tartják a honfoglalás napját, a Szent István-napot, egyéb rendezvényeket. A központ funkcióit turisztikai szempontból lehetne bővíteni. Az emlékpark mellett a KMKSZ megvásárolt egy telket. Ezen építeni lehetne egy istállót, szálláshelyeket kialakítani (ezt már a falu környező házai is biztosíthatnák a falusi turizmus keretén belül); bázisa lehetne itt egy lovasiskolának, megalapozhatná a lovasturizmust, terepe lehetne egy kárpátaljai Kurucvágtnak. A terület mellett található egy kiszáradt mesterséges víztározó. Ez ideális terepe lehetne a lovaglásnak. A kiszáradt tó töltését lelátóvá lehetne alakítani, a tó helyén pedig létrehozni a lovaspályát, amely egyéb tömegrendezvényeknek is otthont adhatna. A tó egyelőre a Nagybaktai Állami Tudományos Kísérleti Állomás tulajdona, de egyes információk szerint folyamatban van az átadása a falu önkormányzatának. Amint az önkormányzathoz kerül, bérbe lehetne adni annak a civil szervezetnek, amely ezt a tevékenységet felvállalná.

<sup>4</sup> E projektötlet megvalósítása még nem kezdődött el.

### **Beregszászi állatpark kialakítása**

A Főiskola Biológia és Kémia Tanszéke, a Mezőgazdasági Tanszéki Csoporttal együtt, illetve a Fodor István Természettudományi Kutatóközpont rendelkezik szaktantermekkel, gyűjteményekkel, ahol a helyi élővilágot ismerhetik meg a hallgatók. Nagydobronyban egy erdei iskola, tanösvény építése zajlik. Beregszász határában az erdő oktatási és kutatási célú használatára együttműködést kötöttünk a helyi erdészettel. Itt szeretnénk a nagydobronyhoz hasonló telepet (erdei iskola, kalandpark, tanösvény) kialakítani, kibővítve egy állatparkkal, amely kutatási és turisztika célokat egyaránt szolgálna. A Főiskola szerződést kötött a Nyíregyházi Állatparkkal, melyben vállalják, hogy ehhez minden szinten szakmai tanáccsal szolgálnak. Szerződéssel rendelkezünk az erdészettel a Beregszász melletti dédai erdőre vonatkozóan is.

Fontos, hogy a szerény infrastrukturális állapotokat javítsuk a turisztikai ágazatban, viszont nem elhanyagolható a szakképzett munkaerő hiánya sem.

Mivel az ágazat kibontakozása az elmúlt években vett lendületet, így az oktatást most kell felkészíteni arra, hogy a turizmus mind a vendéglátóhelyeken, mind a különféle szálláshelyeken és az attrakciók vonatkozásában is minőségi szolgáltatásokat tudjon nyújtani az idelátogató belföldi és külföldi turisták számára. A nemzetek gazdasági versenyében alapvető fontosságú az egyes gazdaságok szellemi potenciálja, a tudomány teljesítőképesége, a tudományos eredmények hatékony alkalmazása a természetben. Az ipari, a szolgáltatási innováció, vagyis az ötlettől a tudományos kutatáson át az új termék vagy technológia létrejöttéig tartó folyamat megerősítése, felgyorsítása – a fogadóképesség (pl. az emberi erőforrások szakmai színvonalának emelése, folyamatos megújítása) alapjainak fejlesztése és működtetése, ahogyan a magyar gazdaság legfontosabb erőforrása, úgy Kárpátalja erőforrása is lehet.

Minden gazdasági fejlesztés egyik feltétele a jól képzett munkaerő, ami viszont csak csekély mértékben áll rendelkezésre a vidéken. Ennek fő oka, hogy Kárpátalján alig van magyar nyelvű szakképzés.

### **Érettségi utáni szakképzés fejlesztése együttműködésben a határmenti magyarországi szakközépiskolákkal**

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola az Egán Ede-terv alapján kidolgozta a tervhez illeszkedő szakképzési koncepcióját, mely hálózat-szerűen, Kárpátalja régióiban szeretne a helyi igényekhez illeszkedő szakképzési kínálatot nyújtani a fiataloknak. 2013-ban a Főiskola szervezeti



egységeként létrejött a felsőfokú szakképzési intézet, ahol könyvvitel, informatikus rendszergazda, turizmus, szociálpedagógia/szociális munka és óvodapedagógia szakokon tanulhatnak tovább a jelentkezők az általános iskola után. A sikeresen oklevelet szerző diákok lehetőséget kapnak arra, hogy szakirányuknak megfelelően folytassák tanulmányaikat a Főiskola BSc/BA-szintű képzéseinek 2. évfolyamán. Ez a lehetőség nagyban segíti a kárpátaljai magyar diákok képzését és munkaerőpiaci elhelyezkedését, mivel ide belső felvétellel juthatnak be, kikerülve a diszkriminatív, központosított ukrán felvételi rendszert. A gazdasági-politikai bizonytalanság, a folyamatos veszélyérzet a férfilakosság katonai besorozása miatt egyre több fiatalra ösztönöz, hogy elhagyja a vidéket, és külföldön, elsősorban Magyarországon keressen munkát. Ám lehetőségeik képesítés és szakma nélkül korlátozottak. A megye gazdasága – valamennyi ágát tekintve – alacsony hatásfokú, műszaki színvonala és szervezetsége elmaradott. A meglévő városi ipar tönkrement, leépült. A termelés-visszaesés nagymértékben kihat a lakosság jövedelmének alakulására. A nehéz piaci körülmények, a vállalkozások tőke- és hitelhiánya rengeteg nehézséget okoz azoknak, akik itthon akarnak maradni, amit megfelelő tudás nélkül szinte lehetetlen megvalósítani. A Felsőfokú Szakképzési Intézet (Szakgimnázium) mint központi egység mellett középtávon célszerű szakképzési bázisokat létrehozni Beregszászban, valamint Ung, Ugocsa és Máramaros megyékben is. Ezekben a bázisokban a helyi körülményeknek és igényeknek megfelelő képzési kínálatot kellene biztosítani a regionális hagyományok szerint. Természetesen, miután mind a négy képzőhely a Főiskola egysége lenne, az egész területről várná a diákokat. Ezt segítené a bentlakás megteremtése minden képzőhelyen. A mára már nagyobb részben megvalósult tervek alapján Beregszászban szolgáltatási, turisztikai, Nagydobronyban (egykori Ung megye, ma Ungvári járás) mezőgazdasági szakirányú képzéseket indítanánk, Tiszapéterfalván (egykori Ugocsa megye, majd Nagyszőlősi, ma Beregszászi járás) pedig főleg olyan szakokat, amelyek a helyi szolgáltatásokban szükséges szakmák elsajátítását biztosítanák. A Felső-Tisza-vidéken (a Huszti, Técsői, Rahói járások valamely magyar településén, a volt Máramaros megye részére) kialakítandó bázis főleg az erdőgazdálkodással, vadgazdálkodással, fafeldolgozással, építőiparral kapcsolatos szakmák központja lenne. A központi profilok szerinti képzések mellett a regionális igényeknek megfelelően egyes szakokat több képzési központban is indítanánk párhuzamosan, vagy igény szerint rotációs rendszerben. Eközben a tanárokat utaztatnánk, nem a diákokat. Figyelembe



véve Kárpátalja magyarságának demográfiai helyzetét, célszerűnek tartjuk széles képzési kínálattal kis létszámú csoportok indítását, ezért a bázisonként 8–12 fős csoportok szervezését tartjuk racionálisnak.

Első ütemben magyarországi határ menti szakközépiskolákkal (pl. Mátészalkai Szakképzési Centrum tagintézményei) együttműködve indítottunk érettségi utáni képzéseket a Főiskola által korábban kialakított jó gyakorlatnak megfelelően. A hallgatók de jure a magyarországi intézmény hallgatói lettek, de a Főiskolához is kötődnek, mint Ukrajnában az ukrán állam által nem akkreditált képzőhely hallgatói, ami törvényes jogviszonyt jelentene, de a képzés végén nem ukrán, államilag elismert oklevelet, hanem tanúsítványt kapnak. Ugyanakkor, amennyiben eleget tesznek az együttműködésben részt vevő anyaországi intézmény követelményrendszerének, ottani képesítést szerezhetnek, ami Ukrajnában honosítható/ elismertethető. Ez lehetővé tenné számukra, hogy jó minőségű szakmai képzésben részesüljenek, de nem szakadnának el teljesen szülőföldjüktől. A képzés egy része itthon valósul meg, és ha az anyaintézmény Kárpátalján talál alkalmas gyakorlóterepet, úgy a gyakorlatok egy része is szülőföldjükön történhetne. Minden szaktárgynak két tantárgyfelelőse van: egy a magyarországi intézmény részéről és egy Kárpátaljáról. Ezzel a módszerrel olyan hatékony tudástraszfer jön létre, amely mindkét régiónak hasznára válik. A magyarországi technológiát elsajátító fiatalok, amennyiben szülőföldjükön tudnak maradni, szakmájuk innovatív képviselőivé válhatnak. A Magyarországon látott jó gyakorlatok így gyorsabban meghonosodnának vidékünkön. A képesítés megszerzése után valószínűleg a hallgatók egy része a magyarországi vállalatoknál helyezkedne el a két régió közötti nagy gazdasági szakadék miatt, de ezzel segítené, vagy legalábbis részben oldaná az utóbbi években Magyarországon megjelent szakképzett munkaerőhiányt. A kétéves képzés alatt kialakulhat egy szakoktatói gárda Kárpátalján is, amely elsajátíthatja a magyarországi tudást és tapasztalatot.

A beregszászi szakképzés jelenleg még a Főiskolán folyik, de szeretnénk azt kihelyezni a település egyik elhagyott épületébe, melyet bérbe vettünk a várostól.

A többi képzési hely Nagydobronyban és Tiszapéterfalván van, és létrehozandó lenne még egy a Felső-Tisza-vidék valamelyik településén.

Az általános és középiskolai képzési igények sok esetben a képzési körülményektől függenek. A jó körülmények és a modern, minőségi képzés az, amivel megszólítható a társadalom, ezért arra kell törekedni, hogy a magyar nyelvű képzések jobb körülmények között folyjanak és minőségileg magasabb értéket hordozzanak.

### A magyar nyelvű oktatás-képzés fejlesztése

Ez a terv a kizárólag magyar nyelvű oktatást folytató beregszászi általános iskolák és középiskolák fejlesztését takarja. A város területén ilyen intézmény a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium, a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola, a Mikes Kelemen Középiskola, a Drávai Gizella Általános Iskola, a 7. Számú és a 9. Számú Általános Iskola. A Zrínyi Ilona Középiskola és a bentlakásos középiskola (Esze Tamás Líceum) pedig magyar és ukrán osztályokkal működik. Az iskolaépületek állaga rossz, mindegyik felújításra szorul. A magyar osztályok iránti igény megnövekedett, helyhiány miatt azonban az iskolák (pl. a Kossuth Lajos Középiskola) nem tudnak magyar osztályokat indítani. Egyelőre egyedül a Bethlen Gábor Magyar Gimnázium felújítási tervének elkészítése van folyamatban. Az épületek a város, 2021-től a Beregszászi kistérség tulajdonában vannak, fenntartójuk az önkormányzat. A Kárpátaljai Magyar Felsőoktatásért és Közoktatásért Alapítvány viszont szerződést köthetne a fenntartóval arról, hogy felújítja az épületeket.<sup>5</sup>

A magyar oktatás iránti igény megnövekedése, valamint a teljes körű magyar nyelvű állami oktatást korlátozó törvény miatt is célszerű lenne a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolának gyakorló iskolákat létrehoznia Beregszászban, utóbbiak lehetnének fiókkintézetek azokon a helyeken, ahol a magyar nyelvű oktatás kiszorult az állami intézményekből vagy megszűnt.

A Főiskola képzési kínálatához igazodva óvodai, elemi és általános iskolai tagozatokra is szükség lenne. A Főiskola a tanóvoda számára már rendelkezik épülettel, ezt kellene felújítani és működtetni. A gyakorló óvoda épületéhez közel rendelkezünk egy telekkel (1 ha) is, amelyre elemi iskolát lehetne építeni. Általános iskola számára még nem rendelkezünk épülettel, de a városban működő valamelyik iskolát bérbe lehetne venni, és ott minőségi magyar nyelvű magániskolát lehetne működtetni. Ukrajnában a magán- és alapítványi iskolákat az állam nem támogatja, ezért azok főleg magyarországi forrásokra támaszkodhatnak. Az építkezés folyamata a következő lenne: a telek átminősítése oktatási célra, építkezési engedélyek beszerzése, terv jóváhagyása, építkezés, üzembe helyezés (összesen 2-3 év). Az iskola bérbe vételekor a helyi önkormányzat döntése alapján célirányos pályázatot hirdethetne hosszú távú (maximum 49 év) hasznosításra. A pályázatba bekerülhetne, hogy az átadás után a bérleti díjból levonható az igazolható beruházási költség. (Kockázat: amennyiben több pályázó lesz az épületre, licitálhatnak a bérleti díjra, amely ezáltal jelentősen növekedhet.)

<sup>5</sup> Ezek a tanulmány publikálásának idejére részben meg is történtek.

### **Tanároknak szóló továbbképzési program**

1. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség két évtizede szervez rendszeresen évközi továbbképzéseket, nyáron pedig megrendezi a Kölcsey Nyári Pedagógusakadémiát. Az akadémia egyhetes, bentlakásos, 40 órás továbbképzés, melyet a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet keretein belül beszámítanak az ötévente kötelező 150 órás továbbképzési időbe. Ez tehát már egy működő rendszer. Fontos a képzési kínálat bővítése, kiterjesztése a felzárkóztató és roma nevelési programokra, ezzel párhuzamosan a minőségbiztosításra, tehetség-gondozásra. Az egyes képzések a Főiskola és a Tiszapéterfalvai Református Líceum bázisán valósulnak meg helyi és külföldi előadók bevonásával. Ezek keretein belül a tanárok megismerkedhetnek a magyarországi haladó, innovatív módszerekkel és gyakorlatokkal.
2. A beregszászi magyar színház utánpótlás-nevelését egy magyarországi egyetem székhelyen kívüli képzéseként lehetne megvalósítani, mert ukrán akkreditációt hasonló képzés számára a mostani körülmények között szinte lehetetlen szerezni. Az oktatás a Főiskolán és a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban (korábbi neve Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház) zajlana. A hallgatók a Főiskola nem akkreditált képzésében vennének részt, és annak infrastruktúráját használnák (könyvtár, szaktantermek, kollégium). A magyarországi intézmény a fejkvóta alapján oldaná meg a költségek fedezését, mivel a diákok annak hallgatói is lennének.
3. A 2020–2021-es tanévben elindult a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kaposvári Egyetem közös színművészképzése.

### **A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola képzéseit szolgáló megyei szintű, magán gyakorló óvodai és általános iskolai hálózat kialakítása**

Azokon a településeken, ahol nincs magyar iskola és óvoda, de lenne erre igény még akkor is, ha a magyar lakosság már túl van a nyelvváltáson (összesen 20 ilyen település van a vidéken), a Főiskola gyakorlóiskolákat hozna létre. Ez azért lenne vonzó, mert az államhoz képest jobb körülményeket és minőségi oktatást, illetve továbbtanulási lehetőséget biztosítanak a városi bentlakásos iskolában, majd a szakképzés rendszerében.

Az intézmények úgy működnének, mint a Főiskola gyakorlóiskolái, ahol a magyart mint idegen nyelvet tanítanak az óvodai szinten, egy év

intenzív nyelvi előkészítőt tartanának az 5. éveseknek, majd az elemi iskolai szinten magyarul tanulhatnának 4 éven át. Ezután felajánlanánk számukra továbbtanulási lehetőségként a beregszászi bentlakásos iskolát, esetleg az egyházi líceumokat, a településhez legközelebbi magyar iskolát iskola-buszos megközelítéssel (azok számára, akik ezt igényelnék) vagy a szakképzési intézmények valamelyikét. Egy ösztöndíjprogrammal kiegészítve szélesíthetnénk a magyar nyelv és kultúra körét, kiterjesztve azt egész Kárpátaljára, mert a szóban forgó a települések lényegében járási központok. A településeken ezzel ismét megjelenne a magyar kultúra. Minajban, Nagybakosban, Gődényházán, Tekeházán, Mátyfalván, Fancsikán, Királyházán, Terebesfejratakon, Gyertyánligeten, Nagybocksón, Taracközön, Bilkén most is működnek magyar történelmi egyházak, csak a híveket kellene magyar identitásukban erősíteni, hogy gyermekeiket a magyar iskolába adják. Perecsenyben, Nagybereznán, Szerednyén, Ilosván, Dolhán volt magyar mise és istentisztelet a szovjet rendszerben, majd a kilencvenes években megszűnt. Összességében, azok a települések, ahol igény mutatkozik a magyar kultúra iránt, a következők: Nagybakos, Gődényháza, Tekeháza, Mátyfalva, Fancsika, Királyháza, Perecseny, Nagyberezna, Szerednye, Minaj, Homok, Ilosva, Dolha, Bilke, Terebesfejratak, Gyertyánliget, Nagybocksó, Taracköz, Alsóverecke, Volóc, Ökörmező.

### **Felnőttképzés a II. RF KMF Felnőttképzési Intézetének keretén belül**

A II. RF KMF Felnőttképzési Központja évente több szakképzést is lebonyolít Beregszászban. Ugyanakkor kihelyezett rendszerben a Központ 120 órás magyar nyelvi tanfolyamokat is szervez, amelyekre nagy az igény a magyar állampolgárság visszaigénylése miatt. Az elmúlt évben 9 ezer fölött volt a résztvevők száma, és a kurzusokat mintegy 50 településen tartották.

### **Gyermeksportiskola létrehozása**

Kárpátaljáról, Beregszászból és környékéről több mint kétszáz gyerek utazik hetente Nyíregyházára, Tarpára, sporttagozatos iskolákba, fociakadémiára, mert itthon anyanyelven nem működik ilyen intézmény. A gyerekek nagy részéből nem válik hivatásos sportoló, de miután más szocializációs és oktatási folyamatban vettek részt, nem tudnak visszaintegrálódni a hazai közegbe (már csak azért sem, mert az anyaországi intézményben nem tanultak ukránul). Ebben az esetben, amennyiben a szülők anyagi helyzete megengedi, a család kiköltözik Magyarországra, hogy gyermeküket tovább támogathassák. Azok, akik mindezt nem engedhetik meg maguknak, különböző szakiskolákban kötnek ki, de támogató családi háttér és kap-

csolati tőke hiányában gyakran kevésbé sikeres életpályát futnak be, mint ha itthon maradtak volna. Ennek tükrében célszerű Kárpátalján megteremteni a sport iránt érdeklődők tehetséggondozását, annak magyar központjában, Beregszászban. A városban a labdarúgásnak és a kézilabdának van hagyománya, a küzdősportok közül pedig az ökölvívásnak és a birkózásnak. Újabban a kosárlabda és a röplabda is egyre népszerűbb a vidéken. Rövid távon a város és a Főiskola sporttermeinek bázisán lenne megindítható sportképzés. Ezt be kell jegyeztetni mint intézményt, amely saját igazolást adhat ki, ebben az esetben nem kell akkreditáltatni, működhet akár egy másik anyaországi intézmény tagintézményeként. Önállóan is működhet és kiadhat tanúsítványt arról, hogy mit tanultak ott a diákok. Amennyiben azt akarjuk, hogy az intézmény ukrán akkreditációt is kapjon, akkor a képzést engedélyeztetni kell. Ekkor számon kérik, hogy van-e saját infrastruktúrája, oktatói testülete, vagy tud-e igazolni hosszú távú (min. 10 éves) bérletet. Beregszászban a Barátság Stadion magánkézben van, ez alkalmas is lenne erre a célra, ahol vannak megfelelő objektumok.

### **Sporttanár- és edzőképzés elindítása**

Kárpátalján nagy hiány van magyar nyelvű edzőkből és testnevelő tanárokból. Az iskolákban többnyire képesítés nélküliek dolgoznak. Ilyen képzés(ek) akkreditálásának ukrainai lehetőségei nagyon korlátozottak (a tárgyi feltételek mellett a törvény szerint pl. testnevelő tanári alapképzettséggel rendelkező, főállású nagydoktor és PhD-doktor fokozattal rendelkező oktatókra lenne szükség, amit nyilvánvalóan nem tudunk biztosítani). Ezért testnevelő-tanár-képzés a Főiskola bázisán másoddiplomás képzésként, a Nyíregyházi Egyetem székhelyen kívüli képzésekként indulhatna. Az oktatás Beregszászban zajlana, a Főiskola Egészségügyi és Sportcentrumának bázisán. Minden tárgynak két tantárgyfelelőse lenne: egy magyarországi és egy kárpátaljai. A vizsgák Beregszászban zajlanának a magyarországi felelős vezetésével, a záróvizsga pedig Nyíregyházán. Sikeres teljesítés esetén a végzős hallgató a Nyíregyházi Egyetem oklevelét kapná, ami utána viszonylag könnyen és gyorsan honosítható/elismertethető Ukrajnában. A szakot Kárpátalján nem akkreditált képzésként hirdetnénk, amire van törvényi lehetőség, precedens és gyakorlat. A Főiskola Egészségügyi és Sportcentrumához tartozik egy szabvány méretű kézilabdapálya (amely kosár- és röplabdapályává is alakítható), egy kisebb tornaterem, edzőterem, fitnessterem, anatómia szaktanterem, két masszázsszoba stb. A centrum előtti udvarrészen van egy kosár-/röplabdapálya méretű, gumiborítású játéktér is. Tervben van még egy tanuszoda megépítése, ezt a következő kérdéscsoportnál fejtjük ki részletesebben.

### **Sportcentrum kialakítása**

A leendő sportcentrumban a tanuszodán kívül helyet kapna a város összes könyvtára. Minden városi iskola használhatná úszásoktatásra, emellett bázisa lehetne a Főiskola testnevelés-oktatásának és testnevelőtanár-képzésének. Erre a célra a Főiskola bérbé vehetné a város egyik stadionját. A beregszászi női kézilabdacsapat az 1980-as években az ukrán/szovjet válogatott gerincét adta, melyben sokáig szerepelt, többek között, az olimpiai és világbajnok kapus, Heckó-Lobova Nyina, de a csapat tagja volt Greba Anna is, aki a Főiskola tanára. Napjainkban a város férficsapata a Főiskola szponzorálásával vesz részt a megyei bajnokságban és általában dobogós helyen szokott végezni. Probléma viszont, hogy nincs utánpótlás, ezért kellene felkarolni az utánpótlás-nevelés ügyét.

### **Fiatalok helyi lakhatásának támogatása („Fecskelakások” kialakítása).**

#### **Az ifjúságot megtartó feladatok**

Beregszász város magyar polgársága az elmúlt három évtizedben nagy számban külföldre, főleg Magyarországra költözött. A Főiskolán és a közoktatási intézményekben gyakran vidékről beutazók dolgoznak. A fiatalok, akik a Főiskolán ismerkedtek meg és később összeházasodtak, majd itt maradtak dolgozni, még nem tudnak lakást vásárolni. A lakások mesterségesen magas áron cserélnek gazdát, mert a belső-ukrajnaiak számára az ottani vagy fővárosi viszonyokhoz képest egyébként olcsónak számítanak. Annak érdekében, hogy a város értelmiségét megkössük, és Beregszász visszanyerje polgári hangulatát és életét, célszerű „fecskelakásokat” vásárolni az értelmiségiek számára. A színháznak vannak színészlakásai, de pedagógusok, orvosok számára is kellene hasonlókat kialakítani. Ezek a lakások valamely szervezet tulajdonába kerülnének, és 3–5 évig lehetne bérelni, amennyiben a bérlő a városban vállal munkát.

### **Infrastruktúra**

A város legnagyobb problémája a szennyvízhálózat és a szennyvíztisztító rendszer hiánya. A nyolcvanas években még üzemelt az üleptető üzem (bár akkor sem olyan kapacitással, hogy a várost el tudta volna látni), de a kilencvenes években tönkrement. Azóta a szennyvíz zöme közvetve vagy közvetlenül a várost átszelő Vérke patakba jut, ezzel tönkretéve azt.

Amennyiben élhető várost szeretnénk, úgy előbb ki kell építeni a szennyvízhálózatot és a tisztítórendszert, majd kitisztítani a Vérkét, hogy az visszakapja régi funkcióját, és partjai ismét a város pihenőövezetévé váljanak.



A város másik alapgondja a nagy átmenő forgalom, amelynek átengedésére a jelenlegi úthálózat alkalmatlan. Évek óta folyamatban van az elkerülő út megépítése, de különböző politikai, jogi és gazdasági okok miatt máig nem valósult meg.

### **Az egészségügyi ellátórendszer**

A városban működik a Beregszászi Linner Bertalan Központi Járási Kórház, amely több épületből áll. Az egyik az 1930-as években, a csehszlovák fennhatóság idején épült. Egy másik épület az 1990-es években épült magyarországi tervek alapján és magyar kivitelezők általi beruházásként, de csak részben készült el. Az ukrán állam, bár ígéretet tett rá, semmit nem fizetett vissza a beruházásból, így az egyik épületszárny máig befejezetlenül áll. Az épület másik szárnyát üzembe helyezték ugyan, de miután negyedszázada nem fordítottak rá semmit, ez is felújításra vár. Az egészségügyi reformok miatt a kórház létjogosultságát állandóan megkérdőjelezik a felsőbb szervek: hol Nagyszőlősrre, hol Munkácsra akarják azt áttenni, pedig helyben van rá a legnagyobb szükség.

A kórház megmentésére több koncepció is létezik. Az egyik szerint célszerű lenne befejezni a félbemaradt kórházi szárnyat és felújítani a másik felét. A csehszlovák korszakban felhúzott épületbe át lehetne helyezni az egészségügyi szakközépiskolát, amely most az egykori beregi vármegyeháza épületében működik. Az áthelyezéssel közel kerülne egymáshoz az oktató intézmény és a gyakorlókórház. A kórházat idővel akár oktatókórházzá is minősíthetnék, és központja lehetne a háziorvosi hálózatnak, a kárpátaljai orvosok képzésének, átképzésének is. A megyeháza így visszakaphatná korábbi funkcióját, és méltó helyet biztosíthatna a városi és járási hivatalok számára. A jelenlegi központi járási hivatali épület, amely a megyeházával szemben, a Vérke másik partján helyezkedik el, alkalmas lenne arra, hogy egyfajta „kormányablakként” működjön: ide egy helyre be lehetne hozni a különböző állami hivatalokat (adóhatóság, gázközmű irodája, áramszolgáltató irodája, útleveosztály, oktatási osztály stb.), amelyek most a város különböző részein, egymástól több kilométeres távolságra működnek.

*A vázolt fejlesztés költségei a következő tételekből állnak:*

1. Az új kórház befejezetlen szárnyának felépítése és az üzemben lévő szárny felújítása.
2. A csehszlovák korszakban épült kórházi szárny felújítása az egészségügyi szakközépiskola céljaira.
3. A megyeháza épületének felújítása.

*A fejlesztést a következő lépésekben lehetne megvalósítani:*

- Befejezni a kórház új szárnyát és felújítani a használatban lévőket.
- A csehszlovák korszakban épített kórházi szárnyból áttelepíteni az ott működő részlegeket az új szárnyba.
- Felújítani a történelmi műemlékké nyilvánított kórházépületet, majd elhelyezni benne az egészségügyi szakközépiskolát.
- Felújítani az egészségügyi szakközépiskola mostani épületét, a volt beregi vármegyeházát, majd átadni azt a város és a járás céljaira.

### Összefoglalás<sup>6</sup>

A felvázolt célok megvalósulása esetén Beregszász város visszanyerhetné a századokon átívelő regionális szellemi és kulturális központ szerepét. A beregszászi színház, a Főiskola, a város szórakozási és művelődési lehetőségei Csonka-Bereg számára is megnyílnának, amennyiben a város környéki határátkelőket (Mezőkaszony–Barabás, Harangláb–Lónya) éjjel-nappalivá nyilvánítanák, valamint új átkelőket nyitnának Vári, Badaló, Tarpa, illetve Szalóka, Lónya és Eperjeske térségében.

Élhető Kárpátalját egy pezsgő, étellel teli, többnemzetiségű, de mégis a magyar kulturális, történelmi, vallási hagyományokat továbbvivő beregszászi centrummal tudunk elképzelni. Természetesen mindezen törekvések függenek a politikai akarattól és sajnos sokszor az ellenakarattól is. A rendszerváltástól napjainkig sok csatát megvívunk és valószínűleg meg is fogunk még, de a lényeg, hogy „*Isten az igaz ügyet nem hagyja el*” (II. Rákóczi Ferenc), s ha mi is kitartunk, jelen célok a mindennapjaink részét képezhetik belátható időn belül.

### Forrás- és irodalomjegyzék

Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень). Закарпатське обласне управління статистики (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal), Ужгород, 2003.

Google Maps, 2020. <https://www.google.com/maps/@48.1884682,22.6364462,14z>

<https://karpataljalap.net/2020/09/24/atadtak-beregardo-i-perenyi-kulturkuriai>

[www.openstreetmap.org](http://www.openstreetmap.org)

Egán Ede-terv. KMKSZ, 2014. [www.eganede.com](http://www.eganede.com)

<sup>6</sup> Köszönjük Orosz Géza beregszászi alpolgármester és Pálóczi Bertalan, a KMFJA pénzügyi eloadójának a tanulmány elkészültében való közreműködését.



A kárpátaljai magyarság turizmusfejlesztési stratégiája. Szerkesztette: Berghauer Sándor–Sass Enikő. Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács, 2019. Letöltés ideje: 2020. október 30. [http://real.mtak.hu/108939/1/Strategia\\_1\\_e-pub.pdf](http://real.mtak.hu/108939/1/Strategia_1_e-pub.pdf)

*Berghauer Sándor*: A turizmus mint kitörési pont Kárpátalján (?) (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében). Phd-értekezés. Pécsi Tudományegyetem, 2012  
*Fodor Gyula*: Kárpátalja iparföldrajzának változásai az ezredforduló óta eltelt időszakban. In: Regionális átalakulás a Kárpát-medencében (szerk. Rácz Szilárd), Magyar Regionális Tudományi Társaság, Pécs, 2006. (pp. 110–123)

Húzóerők – Jelentés a külföldi magyar családi vállalkozások helyzetéről. Hétfő Kutatóintézet, 2017.

Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra. Szerkesztette: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.

Megkapaszkodás, gyarapodás, bátorítás – Jelentés a külföldi fiatal magyar vállalkozások helyzetéről. Hétfő Kutatóintézet, 2016.

**Т 32 Публікації на суспільну тематику.** Наукове видання (збірник наукових праць) Науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцькі при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II / Редактори: Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2021. – 352 с. (угорською мовою)

**ISBN 978-617-7868-64-3**

Дослідження у першому розділі збірника присвячені вивченню національного питання в Угорщині та законодавчих ініціатив XIX століття у цій сфері. Зокрема, це питання розроблених у 1860-х роках законопроектів про національності і національних концепцій; Закон про національності 1868 року та дилеми мультиетнічної держави, а також становище русинського руху в Північно-Східній Угорщині до і після австро-угорського компромісу. В інших розділах вміщені публікації на закарпатську тематику історичного та суспільного характеру. Видання рекомендується усім, хто цікавиться новітньою та сучасною історією Карпатського басейну, зокрема сучасного Закарпаття, національними, релігійними, суспільними та освітніми відносинами, політичним та економічним становищем краю.

**УДК 300(=945.11)(477.87)**

Наукове видання

## Публікації на суспільну тематику

Збірник наукових праць

2021 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ  
(протокол №8 від 03.12.2020 р.)

Підготовлено Науково-дослідним центром ім. Тіводора Легоцькі спільно з кафедрою історії  
та суспільних дисциплін і Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Редактори: *Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар*  
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Науково-дослідний центр ім. Тіводора Легоцькі,  
Кафедра історії та суспільних дисциплін)

Рецензенти:

*Роберт Барта, габілітований доктор* (директор Інституту, доцент університету,  
факультет суспільних наук Дебреценського університету, Інститут історії)

*Василь Брензович, кандидат історичних наук* (доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,  
кафедра історії та суспільних дисциплін)

*др. Габор Ердовді, професор* (доктор Академії наук Угорщини, викладач університету,  
Науковий університет ім. Лоранда Етвеша)

*Дюло Фодор, кандидат географічних наук* (проректор, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,  
кафедра географії та туризму)

*Олена Куташи* (заступник директора, Державний архів Закарпатської області)

*Іван Мандрик, доктор історичних наук* (професор, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,  
кафедра історії та суспільних дисциплін)

*Йосип Молнар, кандидат географічних наук* (завідувач кафедри, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,  
кафедра географії та туризму)

*Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук* (президент ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,  
кафедра педагогіки та психології)

Коректура: *Марта Гнатик-Рішко*

Технічне редагування та верстка: *Ласло Веждед*

Обкладинка: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр „Опаціої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск:

*Льдіко Орос* (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

*Степан Черничко* (ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

*Олександр Добош* (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ференца Ракоці ІІ)

За зміст опублікованих наукових праць відповідальність несуть автори.

**Видання опубліковане за підтримки Кураторії «Domus» АН Угорщини**

**Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У»* (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

**Поліграфічні послуги:** ПП Лац Ч.С. (пл. Кошута 4, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: kalvin.nyomda@gmail.com)

Підписано до друку 17.12.2020 Шрифт «Times New Roman». Папір офсетний, щільністю 70 г/м<sup>2</sup>.  
Ум. друк. арк. 28,6. Формат 70x100/16. Замовл. №69. Тираж 200.